

Ivan Milovčić

SVEĆENIK I EUHARISTIJA PREMA NOVIJIM CRKVENIM DOKUMENTIMA

Mr. Ivan Milovčić, Teologija u Rijeci
UDK: [254+262.14+265.4]:265.3 "2003/2007"
Stručni rad

Od 2002. do 2007. izišlo je sedam dokumenata koji dotiču temu liturgije. Neki od ovih dokumenata upućeni su cijeloj Crkvi, dok su drugi upućeni pojedinim grupama u Crkvi. I jedni i drugi odražavaju službeni stav Crkve te kao takvi jesu mjerodavni za prepoznavanje značenja liturgije u Crkvi i odnosa Crkve prema liturgiji. Iz ovih dokumenata očitavamo brigu Crkve za vjernost tradiciji, za prenošenje autentične apostolske predaje, te za dostojanstvo i estetiku liturgijskih slavlja. U godini koja je proglašena svećeničkom godinom iz ovih dokumenata posebno iščitavamo odnos svećenika i euharistije u različitim vidovima pa i u pojedinim dijelovima liturgijskog slavlja i okolnostima u kojima se ono odvija. Usporedbom s ranijim postsaborskim dokumentima konstatiramo liniju razvoja liturgijske misli nakon Koncila .

Ključne riječi: aktivno sudjelovanje (*participatio actiosa*), kreativnost, spontanost, zloupotrebe, žrtveni vid, gozbeni vid, različitost, pluralnost, odnos, odgoj

* * *

Uvod

Prvi dokument Drugog vatikanskog koncila *Sacrosanctum Concilium* odredio je smjernice liturgijske obnove koja je trebala uslijediti. Prema načelu „*participatio actiosa*“, koje je promovirao *Liturgijski pokret* u prvoj polovici dvadesetog stoljeća, a onda ga prihvatilo i crkveno učiteljstvo i sam Koncil, želja je bila:

- liturgijska slavlja, osobito euharistijsko slavlje približiti puku,
- omogućiti aktivno sudjelovanje puka u samome slavlju.

-

Aktivno sudjelovanje prvotno uključuje:

- mogućnost razumijevanja i praćenja tijeka i sadržaja slavlja,
- uključenje u dijalošku dinamiku,

- praćenje stavovima i gestama trenutno zbivanje,
- mogućnost obavljanja pojedinih službi unutar samoga slavlja.

Jednom riječju, reformsko nastojanje išlo je za tim da se liturgija „deklerikalizira“. Osim načela aktivnog sudjelovanja puka u liturgiji, Koncil je uveo i načelo kreativnosti i inkulturacije, tj. mogućnost prilagođavanja različitim prilikama i kulturama što je značilo djelomičnu decentralizaciju liturgijskoga zakonodavstva.

Ovakva liturgijska reforma naišla je na oduševljeno prihvaćanje u velikom dijelu crkvene javnosti, ali i na otpore manjih krugova. U entuzijazmu i oduševljenju mnogi su prerevano prionuli „deklerikalizaciji“ i inkulturaciji, sve do neprihvatljivih eksperimenata. Upravo zbog takvih, ali i zbog onih koji su bili skloni neprovođenju liturgijskih reformi, Crkva je raznim smjernicama i drugim dokumentima usmjeravala reformu i bdjela nad njezinim provođenjem, da ne skrene u nepoželjnom smjeru i ne zasjeni čistoću vjere svjesna istinitosti načela: „*lex orandi, lex credendi*“.

Višestruku korist koncilske liturgijske reforme u pogledu svjesnijeg, aktivnijeg i plodonosnijeg sudjelovanja vjernika u svetoj liturgiji prepoznaje papa Ivan Pavao II. u svojoj enciklici *Ecclesia de Eucharistia* kad kaže: „Nema sumnje da je koncilska liturgijska reforma donijela velike koristi u pogledu svjesnijega, aktivnijega i plodonosnijega sudjelovanja vjernika na svetoj oltarskoj žrtvi. Potom, na tolikim mjestima obavlja se svakodnevno klanjanje pred Presvetim Sakramentom te postaje neiscrpan izvor svetosti. Pobožno sudjelovanje vjernika u euharistijskoj procesiji na svetkovinu Kristova Tijela i Krvi Gospodinova je milost koja svake godine radošću ispunja one koji u njoj sudjeluju. Mogli bi se spomenuti i drugi pozitivni znakovi vjere i ljubavi prema euharistiji.“¹ Isto tako prepoznaje i njezine tamne strane, ili sjene, pa kaže: „Nažalost, uz ova svjetla, ne nedostaju i sjene. Doista, postoje mjesta gdje se zamjećuje gotovo potpuno zapuštanje pobožnosti euharistijskoga klanjanja. Tome se pridodaju, u jednomu ili drugom crkvenom okružju, zloupotrebe koje doprinose zamračanju ispravne vjere i katoličkoga nauka o

¹ IVAN PAVAO II., *Ecclesia de Eucharistia*, br. 10. O pozitivnostima koncilske reforme vidi i BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, br. 3.

ovom divnom sakramentu. Ponekad se susreće vrlo suženo shvaćanje euharistijskog otajstva. Lišen svoje žrtvene dimenzije, slavi se kao da ne nadilazi smisao i vrijednost bratske gozbe. Osim toga, nužnost ministerijalnog svećeništva, utemeljena na apostolskom naslijeđu, ponekad je potamnjena, a sakramentalnost euharistije svedena na samu učinkovitost navještaja. Otuda također, tu i tamo, ekumenske inicijative koje, premda velikodušne u nakanama, popuštaju euharistijskoj praksi protivnoj disciplini u kojoj Crkva izražava svoju vjeru. Kako zbog svega toga ne iskazati duboku bol? Euharistija je prevelik dar da bi podnosila dvosmislenost i obezvređivanje.² Pri kraju iste enciklike ponovno se vraća na ovu temu do koje mu je, očito, stalo obrazlažući zašto je potrebno izbjeći rizik osiromašenja i kompromitiranja otajstava.³

Različiti dokumenti, počevši od prethodnih napomena ili opće uredbe u raznim liturgijskim knjigama, preko papinih enciklika, pobudnica, pisama pa sve do dokumenata Kongregacije za bogoštovlje i disciplinu sakramenata, teološki utemeljuju i obrazlažu smisao pojedinih slavlja i njihove dijelove. U zadnjih desetak godina izišli su brojni crkveni dokumenti koji se dotiču liturgije i njezina uređenja kao što su:

- *Opća uredba RM*, 2002.
- Enciklika Ivana Pavla II. *Ecclesia de Eucharistia*, 2003.
- *Direktorij o pučkoj pobožnosti i liturgiji* Kongregacije za bogoštovlje i disciplinu sakramenata, 2003.
- Instrukcija Kongregacije za bogoštovlje *Redemptionis Sacramentum*, 2004.

2 *Ecclesia de Eucharistia*, br. 10. U br. 52 još se kaže: Nažalost, potrebno je sa žalošću spomenuti da, osobito u godinama koje su uslijedile nakon koncilске liturgijske obnove, a zbog pogrešno shvaćene kreativnosti i prilagodbe, nije nedostajalo zloupotreba koje su bile izvor trpljenja mnogima. Određena reakcija na "formalizam" navela je neke, osobito u nekim krajevima, neobvezatnima smatrati "oblike" izabrane na temelju velike crkvene liturgijske tradicije i učiteljstva te uvesti novotarije, neodobrene i često potpuno neprikladne.

3 "Blago" je odveć veliko i dragocjeno, a da bi se riskiralo njegovo osiromašenje ili ga se kompromitiralo različitim eksperimentima ili novim praksama koje ne bi, nakon pomna ispitivanja, odobrile nadležne crkvene vlasti. Središnje mjesto euharistijskog otajstva jest takvo da zahtijeva da se spomenuto ispitivanje obavi u uskoj suradnji sa Svetom Stolicom. Kako sam zapisao u postsinodalnoj apostolskoj pobudnici *Ecclesia in Asia*, "slična je suradnja bitna jer sveta liturgija izražava i slavi jedincatu vjeru koju svi ispovijedaju te, budući da je baština čitave Crkve, ne može biti određena mjesnim Crkvama izoliranima od opće Crkve". *Ecclesia de Eucharistia*, br. 51.

- Pobudnica Benedikta XVI. *Sacramentum caritatis*, 2007.

Osim ovih upućenih općoj Crkvi, dva su papinska dokumenta upućena određenim skupinama u Crkvi. To su:

- Pismo kard. Arinze neokatekumenima, 2005.
- Motuproprio Benedikta XVI. tradicionalistima *Summorum pontificium*, 2007.

Iz ovih ćemo dokumenata pokušati izlučiti ono što se odnosi na našu temu.

Crkveni su dokumenti u najviše slučajeva upućeni širokoj crkvenoj javnosti: biskupima, svećenicima, đakonima, osobama posvećenog života i vjernicima laicima. Mi ćemo se u ovom izlaganju usredotočiti na ono što se odnosi na svećenike.⁴ Činjenica da su svećenici osobe koje su pozvane, kao i svi kršćani, duhovno izgrađivati sebe same, ali da su isto tako poslani pomagati, štoviše, voditi i druge u njihovoj duhovnoj izgradnji određuje i dva naša rakursa:

- I. odnos svećeništva i euharistije te
- II. ulogu svećenika u odgoju zajednice i pojedinca za euharistiju.

I. Odnos svećeništva i euharistije

Primarna tvrdnja enciklike *Ecclesia de Eucharistia* jest da svećenik izvršava svoju predsjedateljsku službu na euharistijskom slavlju «*in persona Christi*».⁵ Papa pojašnjava što to znači «*in persona Christi*» pa kaže: „...in persona Christi "želi se reći više nego 'u ime' ili 'umjesto' Krista. Kad se kaže 'u Kristovoj osobi – in persona Christi', želi se reći da je tu onaj pravi slavitelj – dakako, na poseban i sakramentalan način – sam 'Veliki i vječni svećenik'. Jer on je Začetnik-Autor i prvotni Djelatnik-Aktor ove svoje žrtve i u tome ga nitko ne može zamijeniti".“⁶

4 Sukladno s naslovom predavanja i cjelokupnoga skupa, a u kontekstu Svećeničke godine.

5 Usp. *Ecclesia de Eucharistia*, br. 29.

6 *Isto*.

Papa Benedikt XVI. u postsinodalnoj apostolskoj pobudnici *Sacramentum caritatis* potvrdit će ovaj stav: „(...) nužno je da svećenici budu svjesni kako njihova služba u bilo kojem segmentu nikada ne smije stavljati u prvi plan njih same ili njihova vlastita mišljenja, nego Isusa Krista. Svaki pokušaj postavljanja samih sebe kao središta liturgijskog čina protivi se svećeničkom identitetu. Svećenik je nadasve sluga te se mora trajno zalagati kako bi bio znak koji, poput podatnog oruđa u Kristovim rukama, ponovno upućuje na Krista. To se osobito izražava u poniznosti kojom svećenik vodi liturgijski čin te u poslušnosti obred u kojemu svećenik prijanja srcem i umom, izbjegavajući sve ono što bi moglo izazvati dojam da je riječ o neumjesnom događaju koji u prvi plan stavlja njegovu osobu. Zbog toga preporučujem kleru da trajno produbljuje vlastitu euharistijsku službu kao ponizno služenje Kristu i njegovoj Crkvi.“⁷

Dosljedno tome, „služba svećenikâ, koji su primili sakrament reda, u ekonomiji spasenja očituje da je euharistija koju slave dar koji radikalno nadilazi ovlasti zajednice te je stoga nezamjenjiva u valjanu povezivanju euharistijske posvete sa žrtvom Križa i Posljednjom večerom. Krsno svećeništvo nije, dakle, dostatno za slavljenje euharistije.“ U tom smislu papa nastavlja: „Zajednici koja se okuplja na slavljenje euharistije, kako bi uistinu bila euharistijska, apsolutno je potreban zaređeni svećenik koji je predvodi. S druge strane, zajednica si nije u stanju sama dati zaređena službenika. On je dar koji ona prima po biskupskom apostolskom nasljedstvu koje ide sve do apostolâ. Biskup je onaj koji, po sakramentu reda, uspostavlja novog svećenika, dodjeljujući mu vlast da posveti euharistiju. Stoga, "euharistijsko otajstvo ne može slaviti nijedna zajednica osim po zaređenom službeniku, kako to naučava Četvrti lateranski koncil".“⁸

Sljedeća tvrdnja pape jest da je euharistija vrhunac svećeničke službe. On kaže: „Stoga, sa zahvalnošću prema Gospodinu našem Isusu Kristu, naglašavam da je "euharistija glavni i vrhunski razlog

7 *Sacramentum Caritatis*, br. 23.

8 *Ecclesia de Eucharistia*, br. 31.

sakramenta svećeništva jer je svećeništvo zapravo rođeno u času ustanovljenja euharistije, zajedno s njome".⁹

Euharistija je središte i korijen čitavog života prezbitera te dalje pojašnjava: „Brojne su svećeničke pastoralne dužnosti. Ako samo pomislimo na društvene i kulturne uvjete današnjega svijeta, lako je shvatiti kolika opasnost prijeti svećenicima da se izgube u velikom broju raznih zadaća. Drugi je vatikanski koncil u pastirskoj ljubavi prepoznao svezu koja daje jedinstvo njihovu životu i djelovanju. Ona, dodaje Koncil, "proistječe naročito iz euharistijske žrtve. Zato ona predstavlja središte i korijen čitavog života prezbitera".¹⁰

O važnosti euharistije za svećenika i njegovo pastoralno djelovanje kaže: „Razumljivo je, stoga, od kolike je važnosti za svećenikov duhovni život da on, osim za dobro Crkve i svijeta, prema koncilskoj preporuci, svakodnevno slavi euharistiju "jer je djelo Krista i Crkve, pa makar joj vjernici ne mogu prisustvovati". Na taj je način svećenik u stanju pobijediti sve dnevne napetosti u kojima se gubi nalazeći u euharistijskoj žrtvi istinsko središte svoga života i svoje službe, potrebnu duhovnu snagu kako bi se suočio s brojnim pastoralnim zadaćama. Njegovi dani tako postaju uistinu euharistijski."¹¹

Euharistija je nezaobilazna i u pastoralu zvanja pa se u enciklici kaže: „Iz središnjeg položaja euharistije u životu i djelovanju svećenika proizlazi i njezino središnje mjesto u pastoralu promicanja svećeničkih zvanja. Prije svega jer se u euharistiji molitva za zvanja najuže sjedinjuje s molitvom Krista, Velikoga i vječnoga svećenika. Istodobno, brižnost svećenika u obavljanju euharistijske službe, povezana s promicanjem svjesna, aktivna i plodonosna sudjelovanja vjernika na euharistiji, tvori učinkovit primjer i poticaj mladima da velikodušno odgovore na Božji poziv. Bog se često služi primjerom svećenikove gorljive pastirske ljubavi kako bi posijao i u srcu mladića razvio klicu svećeničkog zvanja."¹²

Govoreći o ministerijalnom svećeništvu, papa Benedikt XVI. se u *Sacramentum Caritatis* poziva na želju sinodalnih otaca da na-

9 *Isto.*

10 *Isto.*

11 *Isto.*

12 *Isto.*

glase zahtjev ministerijalnog svećeništva za punim suobličenjem Kristu te iz toga utvrđuje potrebu svećeničkoga celibata po kojemu se svećenik posvećuje i suobličuje Kristu u prinošenju samoga sebe za kraljevstvo Božje. Papa izričito potvrđuje obvezatnost celibata za latinsku tradiciju.¹³

Euharistiji i svećeničkoj duhovnosti posvećen je cijeli broj 80 pobudnice *Sacramentum Caritatis* u kojemu papa Benedikt kaže: „Bez sumnje, euharistijski oblik kršćanskog života posebno se očituje u svećeništvu. Svećenička je duhovnost bitno euharistijska. Sjeme takve duhovnosti krije se već u riječima koje biskup izgovara u liturgiji ređenja: “Primi darove svetog naroda koji se imaju prinijeti Bogu. Budi svjestan onoga što ćeš činiti, provodi u djelo ono što ćeš obavljati i život svoj suobličuj otajstvu križa Gospodnjega.“ Svećenik je, počevši već od razdoblja formacije, pozvan ništa ne pretpostavljati svojem duhovnom životu kako bi mu neprestano davao sve savršeniji euharistijski oblik. Osim toga, pozvan je biti autentičnim bogotražiteljem, no u isto vrijeme biti bliz brigama koje muče njegovu braću i sestre. Intenzivan duhovni život omogućit će mu sve prisnije zajedništvo s Gospodinom i pomoći mu prepustiti se Božjoj ljubavi kako bi bio svjedok u svakoj situaciji, ma kako teška i crna ona bila. U tu svrhu, zajedno sa sinodalnim ocima, preporučujem svećenicima „da dnevno slave sv. misu, čak i ako u njoj ne sudjeluju vjernici“. Takva je poruka nadasve u skladu s objektivno neizmjenjom vrijednošću svakog euharistijskog slavlja i motivirana jedinstvenim duhovnim učinkom svete mise. Naime, ako ju slavimo pomnjivo i s vjerom, sveta je misa formativna u najdubljem smislu te riječi jer potiče na suobličenje Kristu i utvrđuje svećenika u njegovu zvanju.“¹⁴

13 Usp. *Sacramentum Caritatis*, br. 24.

14 *Isto*, br. 80

II. Uloga svećenika u euharistijskom odgoju zajednice i pojedinca

Uloga svećenika u izgradnji vlastita odnosa, ali i izgradnji odnosa vjernika prema euharistiji vrlo je jasno izrečena u enciklici *Ecclesia de Eucharistia* Ivana Pavla II.:

„(...) razumljiva je velika odgovornost koju, u euharistijskom slavlju, imaju nadasve svećenici na koje spada da joj predsjedaju in persona Christi, osiguravajući svjedočanstvo i službu zajedništva ne samo zajednici koja izravno sudjeluje u slavlju nego i općoj Crkvi koja je uključena u svaku euharistiju (...) Stoga osjećam dužnost uputiti topao poziv kako bi se u euharistijskim slavljinama liturgijski propisi obdržavali s velikom vjernošću. Oni su konkretan izričaj autentične crkvenosti euharistije te je to njihov najdublji smisao. Liturgija nikada nije nečije privatno vlasništvo, ni slavitelja ni zajednice u kojoj se slave otajstva. Apostol je Pavao morao uputiti žestoke riječi zajednici u Korintu zbog teških pogrešaka u njihovim euharistijskim slavljinama koja su dovela do podjela (skismata) i do pojave strančarenja (haireseis) (usp. 1Kor 11, 17-34). I u naše bi vrijeme poslušnost liturgijskim propisima trebala biti nanovo otkrivena kao odraz i svjedočanstvo jedne i opće Crkve, prisutne u svakom slavljenju euharistije. Svećenik koji vjerno slavi misu po liturgijskim propisima i zajednica koja ih prihvaća, na tih, ali rječit način pokazuju svoju ljubav prema Crkvi. Upravo kako bih osnažio ovaj duboki smisao liturgijskih propisa, zatražio sam od nadležnih ureda Rimske kurije da pripreme poseban dokument, uključujući i propise pravne naravi, o ovoj vrlo važnoj materiji. Nikome nije dopušteno podcijeniti otajstvo povjereno našim rukama: ono je previše veliko da bi si itko dopustio njime slobodno raspolagati, a da ne bi poštivao njegov sveti značaj i univerzalnost.“¹⁵

O ulozi svećenika u odgoju za euharistiju osobito se bavi papa Benedikt XVI. u postsinodalnoj pobudnici *Sacramentum Caritatis*. Zanimljivo je da svoj pristup tome započinje govorom o ljepoti u liturgiji te zaključuje kako ljepota nije samo dekorativni čimbenik

¹⁵ *Ecclesia de Eucharistia*, br. 52.

liturgijskog čina nego radije njegov nosivi element, ako je atribut samoga Boga i njegove objave. Ova konstatacija dovodi do nužnosti da postanemo svjesni potrebe skrbi kako bi liturgijski čin zračio prirođenom mu naravi.¹⁶

Ono što se čini vrlo važnim jest odnos između umijeća (ispravnog) slavljenja (*ars celebrandi*) i plodnog sudjelovanja svih vjernika te dokument tvrdi kako je glavni način na koji se promiče sudjelovanje Božjega naroda u svetom obredu primjereno slavljenje samog obreda.¹⁷ U tom kontekstu *ars celebrandi* povlači za sobom specifičnu odgovornost onih koji su primili sakrament reda te im je slavljenje glavna dužnost.¹⁸

Poziv na poštivanje liturgijskih knjiga i bogatstva znakova dokument obrazlaže potrebom da se poštuje sačuvana vjera i dvotisućljetni hod Božjega naroda. Važna je i pozornost usmjerena na oblike jezika koje predviđa liturgija: riječ i pjevanje, geste i trenuci šutnje, držanje tijela i boje liturgijskoga ruha. Liturgija raznolikim oblicima komunikacije otvara mogućnost uključivanja čitava čovjeka, uključuje u liturgiju u daleko većoj mjeri nego umjetni neprikladni dodaci, a poštivanjem strukture obreda izražava se poštivanje naravi euharistije kao dara.¹⁹

Liturgijski prostor mora biti u službi okupljanja zajednice koja slavi otajstva, a likovni repertoar u službi sakramentalne mistagogije. Liturgijsko ruho, uresi i sveto posuđe moraju odgajati za poštovanje otajstva Boga, očitovati jedinstvo vjere i osnaživati pobožnost.²⁰

U liturgijskome pjevanju treba izbjegavati općenitu improvizaciju ili uvođenje glazbenih rodova koji ne poštuju smisao liturgije. Tekst, melodija i sama izvedba moraju odgovarati smislu otajstva koje se slavi, dijelovima obreda i liturgijskome vremenu.²¹

16 Usp. *Sacramentum caritatis*, br. 35.

17 Usp. *Isto*, br. 38.

18 Usp. *Isto*, br. 39.

19 Usp. *Isto*, br. 40.

20 Usp. *Isto*, br. 41.

21 Usp. *Isto*, br. 42.

Govoreći o strukturi liturgijskoga slavlja dokument naglašava unutarnje jedinstvo liturgijskoga čina koji se sastoji od liturgije riječi i euharistijske službe koji su stavljeni jedan do drugoga.²²

Priprava slavlja liturgije riječi započinje pomnom pripravom čitača. U prepoznavanju Božjega govora u čitanjima vjernicima se može pomoći nekolikim riječima uvoda. Treba promicati oblike molitve potvrđene tradicijom: liturgiju časova te slavlja bdjenja.²³

Dokument se zalaže za poboljšanje kvalitete homilije pa poziva na njezinu „brižljivu pripravu“ te izbjegavanje općenitih i apstraktnih homilija. U dokumentu se moli službenike da u svojim homilijama naviještenu Božju riječ dovedu u uski odnos sa sakramentalnim slavljem i životom zajednice. Tematske propovijedi na temelju četiri „pilastra“ – vjerovanja, slavlja kršćanskog otajstva, života u Kristu i kršćanske molitve – također se preporučuju.²⁴

O prinosu darova dokument govori kao o jednostavnoj i poniznoj gesti koju ne treba pretjerano naglašavati neumjesnim kompliciranjem.²⁵

Euharistijska molitva u koju spadaju: davanje hvale, poklik, epikleza, izvještaj o ustanovljenju, posveta, anamneza, prinos, zagovor i završna doksologija, jest središnji dio i vrhunac čitavoga slavlja. Zaziv Duha Svetoga i izvještaj o ustanovljenju dokument promatra u dubokom jedinstvu.²⁶

Pružanje mira potrebno je, zbog mogućeg stvaranja određene pomutnje, reducirati samo na one osobe koje se nalaze neposredno do nas.²⁷

Za podjelu i primanje pričesti u dokumentu se moli da bude učinjeno sve kako bi gesta odgovarala svrsi, a to je osobni susret s Gospodinom Isusom. Zahvala za pričest može se izraziti pjesmom i šutnjom.²⁸

22 Usp. *Isto*, br. 44.

23 Usp. *Isto*, br. 45.

24 Usp. *Isto*, br. 46.

25 Usp. *Isto*, br. 47.

26 Usp. *Isto*, br. 48.

27 Usp. *Isto*, br. 49.

28 Usp. *Isto*, br. 50.

Otpust vjernika na kraju mise zapravo označava poslanje. U toj perspektivi korisno je upotrijebiti prikladno odobrene tekstove za molitvu nad narodom i završni blagoslov.²⁹

Dokument smatra potrebnim naglasiti da svećenik na nezamjenjiv način predsjedava euharistijskim slavljem u cjelini, počevši od pozdrava na početku pa sve do završnoga blagoslova.³⁰

U dokumentu se u svrhu što boljeg izražavanja jedinstva i univerzalnosti Crkve preporuča latinski jezik osobito u međunarodnim slavljinama, izuzevši čitanja, homiliju i molitvu vjernika.³¹

Euharistijskim slavljinama u malim skupinama dokument priznaje formativnu vrijednost, ali poziva na usklađenost s cjelokupnim pastoralnim djelatnostima u biskupiji. Ova bi slavlja izgubila pedagoški značaj kad bi bila paralelna sa životom mjesne Crkve, ili u suprotnosti s njom.³²

Kako euharistijska slavlja ne bi završila u ritualizmu, potrebno je promicati odgoj za euharistijsku vjeru koja će osposobiti vjernike za osobno življenje onoga što slave. U tom smislu dokument upućuje na mistagošku katehezu koja će vjernike postupno uvoditi u sve dublje razumijevanje otajstva koje se slavi. S obzirom na to da liturgija posjeduje pedagošku učinkovitost, najbolja kateheza o euharistiji jest sama euharistija, dostojno proslavljena. Mistagoški pristup uključuje tri bitna elementa:

1. tumačenje obreda u svjetlu spasenjskih događaja,
2. uvođenje u smisao znakova i
3. pokazivanje značenja obreda u povezanosti s kršćanskim životom.³³

Govoreći o slavljenju euharistije u dokumentu se pozornost posvećuje i čašćenju euharistije izvan liturgijskoga slavlja, potvrđuje se njegova opravdanost i potreba te se preporuča prakticiranje.³⁴ Naglašava se da i ostali oblici euharistijske pobožnosti, poput tije-

29 Usp. *Isto*, br. 51.

30 Usp. *Isto*, br. 53.

31 Usp. *Isto*, br. 62.

32 Usp. *Isto* br. 63

33 Usp. *Isto* br. 64

34 Usp. *Isto* br. 66-67

lovske procesije, četrdesetosatnog klanjanja, euharistijskih kongresa i sličnih inicijativa, imaju svoju vrijednost.³⁵

U kontekstu čašćenja euharistije u dokumentu se dotiče i pitanje mjesta svetohraništa u liturgijskome prostoru te se polazi od načela njegove lake uočljivosti što se postiže obilježavanjem vječnim svjetlom. S obzirom na njihov smještaj unutar arhitektonske cjeline, dokument razlikuje nove i stare crkve. U starim crkvama u kojima je velik oltar sa svetohraništem nepomičan, neka se nastavi s postojećom praksom čuvanja euharistije i klanjanja, izbjegavajući ipak smjestiti svetohranište iza sjedala slavitelja. U novim crkvama bilo bi dobro smjestiti kapelu s Presvetim Sakramentom blizu prezbiterija, a gdje to nije moguće, u prezbiteriju na povišenom mjestu u središtu apside ili na drugom mjestu gdje će biti dobro vidljivo.³⁶

U trećem dijelu pod naslovom *Euharistija, otajstvo koje valja živjeti*, za naše pastoralno planiranje čini se dosta zanimljivim jasno priznanje da i subota navečer, počevši od prve večernje, pripada nedjelji te je i tada dopušteno ispuniti nedjeljnu zapovijed.³⁷

Opća uredba RM, sukladno svojoj naravi, nastoji dati opće smjernice kako bi se prema njima prikladno uredilo euharistijsko slavlje, a isto tako nastoji iznijeti pravila prema kojima se uređuju pojedini oblici slavlja.³⁸ U svom sadržaju najviše se zadržava na pojedinostima i konkretnostima koje se tiču liturgijskoga slavlja, uključujući teološka polazišta, strukturu, dužnosti i službe u misi, oblike misnog slavlja, raspored i ures crkvenog prostora za slavljenje euharistije, potrebne stvari za euharistiju, mogućnosti izbora misnih obrazaca i njezinih dijelova, odabir prigodnih misa i misa za pokojne te prilagodbe koje spadaju na biskupe i njihove konferencije.

Na tragu liturgijske reforme Drugog vatikanskog koncila *Opća uredba* govori o prilagodbama koje spadaju na svećenike. Prilagodbe o kojima je riječ najviše se sastoje u odabiru nekih obreda ili tekstova koji više odgovaraju potrebama, pripravljenosti i duhu onih koji sudjeluju, a povjeravaju se svećeniku ili slavitelju. Naglašava se

35 Usp. *Isto* br. 67

36 Usp. *Isto* br. 69

37 Usp. *Isto* br. 73

38 OURM br. 21

da svećeniku nije dopušteno po svome nahođenju u misnom slavlju nešto dodavati, oduzimati ili mijenjati.³⁹

Kad je riječ o kretnjama i držanju tijela, novost je *Opće uredbe* postulat koji kaže da kretnje i držanje tijela trebaju voditi k:

- lijepoj i plemenitoj jednostavnosti,
- značenju različitih dijelova i
- promicanju sudjelovanja svih sudionika.⁴⁰

U govoru o šutnji u liturgiji *Opća uredba* donosi novost i pohvaljuje obdržavanje šutnje u crkvi, sakristiji i njima bližim mjestima već i prije samoga slavlja.⁴¹

U slavljinama koja se, sukladno odredbi liturgijskih knjiga, povezuju s misom, izostavljaju se uvodni obredi ili se obavljaju na poseban način.⁴²

Liturgija riječi mora pogodovati razmatranju. Zato treba izbjegavati žurbu, unijeti kraće trenutke šutnje: prije liturgije riječi, poslije prvog i drugog čitanja i nakon homilije.⁴³

Čitanja se uvijek naviještaju s ambona.⁴⁴

Služba naviještanja čitanja nije predsjedateljska već poslužiteljska. Evanđelje čita svećenik slavitelj samo ako nema đakona ili svećenika suslavitelja. Isto će tako čitati i čitanje ako nema drugog prikladnog čitača. Poklik nakon čitanja izgovara onaj tko čita, a odgovorom narod odaje počast Božjoj riječi.⁴⁵

Pripjevni se psalam *obično* uzima iz lekcionara. Psalam se, name, radi lakšega pjevanja može izabrati između onih koji su određeni za različita liturgijska vremena ili za različite rodove svetih, umjesto onoga koji odgovara čitanjima. Ako se psalam ne može pjevati, on se čita na način prikladan da potiče razmatranje Božje riječi.⁴⁶

Homiliju treba držati sâm svećenik slavitelj ili ju može prepustiti svećeniku suslavitelju ili katkad – ako je prikladno – i đakonu,

39 Usp. *Opća uredba RM*, br. 24.

40 Usp. *Isto*, br. 42.

41 Usp. *Isto*, br. 45.

42 Usp. *Isto*, br. 46.

43 Usp. *Isto*, br. 56.

44 Usp. *Isto*, br. 58.

45 Usp. *Isto*, br. 59.

46 Usp. *Isto*, br. 61.

ali nikada laiku. U posebnim slučajevima homiliju može držati biskup ili svećenik koji je prisutan u slavlju, a ne može koncelebrirati.⁴⁷

Sveopćom molitvom svećenik ravna s predsjedateljskog mjesta. Molitvene nakane trebaju biti sastavljene s razboritom slobodom i vrlo kratke te izražavati prošnju cijele zajednice.⁴⁸

Molitva nad prinosom završava se kraćim oblikom: *Po Kristu, Gospodinu našem*, ili ako je na kraju molitve spomenut: *Koji živi i kraljuje u vijeke vjekova*. Poklikom *Amen*, narod molitvu čini svojom.⁴⁹

Obred mira ima svoje mjesto prije pričesti sakramentom. Znak mira na prikladan se način pruža samo onima koji su blizu.⁵⁰

Kruh lomi slavitelj, ali mu u tome mogu pomagati đakon ili suslavitelj. Lomljenje započinje nakon pružanja mira; neka se obavlja s dužnim poštovanjem i neka se nepotrebno ne produžuje niti ga treba smatrati pretjerano važnim trenutkom. Obred je pridržan svećeniku i đakonu.⁵¹

Popričesna je molitva samo jedna i završava jednim od tri moguća kraća završetka:

- ako je upućena Ocu: *Po Kristu, Gospodinu našem*;
- ako je upućena Ocu, ali je na kraju molitve spomenut Sin: *Koji živi i kraljuje u vijeke vjekova*;
- ako je upućena Sinu: *Koji živiš i kraljuješ u vijeke vjekova*.⁵²

Predsjedateljsku službu uvijek obavlja samo jedan te isti svećenik u svim njezinim dijelovima, osim kad je slavlju nazočan biskup.⁵³

Govoreći o broju svijeća kod oltara, *Opća uredba* spominje šest svijeća, osobito na nedjeljnim misama i na zapovijedane blagdane. Kad spominje križ uz oltar, smatra potrebnim istaknuti riječi

47 Usp. *Isto*, br. 66.

48 Usp. *Isto*, br. 71.

49 Usp. *Isto*, br. 77.

50 Usp. *Isto*, br. 82.

51 Usp. *Isto*, br. 83.

52 Usp. *Isto*, br. 89.

53 Usp. *Isto*, br. 108 i 92.

„s likom raspetoga Krista“.⁵⁴ Pokrivanje kaleža velom ocjenjuje hvaljevrijednim.⁵⁵

Križ urešen likom raspetoga Krista, u procesiji donesen, postavi se pored oltara tako da služi kao oltarni križ, koji treba biti samo jedan, ili se pak odloži na dostojno mjesto. Svijećnjaci se postave uz oltar ili na njega, a hvale je vrijedno evanđelistar položiti na oltar.⁵⁶

Lekcionar treba biti na ambonu već prije mise te se preporuča šutnja nakon prvoga i nakon drugoga čitanja.⁵⁷

Kao mjesto za homiliju, uz sjedište i ambon, pridodaje i drugo prikladno mjesto.⁵⁸

Za molitvu vjernika donosi se odredba da svećenik uvodi u molitvu „stojeći kod sjedišta sklopljenih ruku“. Nakane izgovara „pjevač, čitač ili netko drugi, okrenut prema narodu, s ambona ili drugoga prikladnoga mjesta (...), a narod odgovara zazivom. Na kraju svećenik raširenih ruku zaključi sveopću molitvu.“⁵⁹

Uredba rješava preciznom odredbom nesporazum oko stava tijela prije darovne molitve (ili molitve nad prinosisima) i kaže ova-ko: „Nakon poziva *Molite, braćo i sestre*, narod ustane i odgovori: *Primio...*“⁶⁰

O euharistijskoj molitvi *Opća uredba* kaže: „Svećenik tada započne euharistijsku molitvu, odabirući prema rubrikama (usp. br. 365) neku od onih koje se nalaze u Rimskome misalu ili koje je odobrila Apostolska stolica. Narav euharistijske molitve iziskuje da je, snagom ređenja, izgovara sam svećenik. Narod se svećeniku pridružuje u vjeri i šutnjom te dijelovima koji su u euharistijskoj molitvi za nj predviđeni, a to su: odgovori u uvodnome dijalogu pred-slovlja, *Svet*, poklik nakon posvećenja, poklik Amen nakon završne doksologije, te drugi poklici odobreni od konferencije biskupa i potvrđeni od Svete Stolice. Veoma je prikladno da svećenik pjeva dijelove euharistijske molitve koji su notno naznačeni.“⁶¹

54 Usp. *Isto*, br. 117.

55 Usp. *Isto*, br. 118.

56 Usp. *Isto*, br. 122.

57 Usp. *Isto*, br. 128 i 130.

58 Usp. *Isto*, br. 136.

59 Usp. *Isto*, br. 138.

60 Usp. *Isto*, br. 146.

61 Usp. *Isto*, br. 147.

Poslužitelj „kadi hostiju i kalež dok ih svećenik nakon posvećenja pokazuje narodu.“⁶²

Poklik nakon podizanja treba biti jedan od predloženih. Svećenik sâm govori doksologiju. Nakon doksologije odloži pliticu i kalež na tjelesnik.⁶³

„Svećenik može mir pružiti poslužiteljima, ali uvijek na način da ostane u prezbiteriju te da se ne ometa tijekom slavlja. Neka na isti način postupi i kada, iz opravdana razloga, mir želi pružiti i nekom od vjernika. Svi pak međusobno iskažu znak mira, zajedništva i ljubavi na način koji je odredila konferencija biskupa. Dok se pruža znak mira, može se reći: *Mir Gospodnji bio vazda s tobom*, na što se odgovori: *Amen*.“⁶⁴

Preciziran je početak pričesne pjesme: „dok svećenik blaguje sakrament“.⁶⁵

Vjernici pristupaju pričesti „po običaju u procesiji. Nije dopušteno da vjernici sami uzimaju posvećeni kruh ili sveti kalež niti da ga iz ruke u ruku prosljeđuju jedan drugomu. Vjernici se pričješćuju klečeći ili stojeći, kako to odredi konferencija biskupa. Kad se pričješćuju stojeći, preporučuje se da se, prema istim odredbama, iskaže dužno poštovanje prije nego se primi sakrament.“⁶⁶

„Sakrament se prima na usta ili, gdje je to dopušteno, na ruku ako to (pričesnik) želi. Pričesnik, čim primi svetu hostiju, odmah je u cijelosti blaguje.“⁶⁷

U dijeljenju pričesti svećeniku mogu pomagati i drugi nazočni prezbiteri. Ako njih nema, a broj pričesnika bude velik, svećenik može u pomoć prizvati izvanredne služitelje, tj. postavljenoga akolita ili druge vjernike koji su za to ovlašteni. U slučaju potrebe svećenik tu službu može jednokratno povjeriti i drugim prikladnim vjernicima. Ti služitelji ne pristupaju oltaru dok se svećenik ne pričesti, a

62 Usp. *Isto*, br. 150.

63 Usp. *Isto*, br. 151.

64 Usp. *Isto*, br. 154.

65 Usp. *Isto*, br. 159.

66 Usp. *Isto*, br. 160.

67 Usp. *Isto*, br. 161.

posudu s prilikama presvete euharistije za pričest vjernika primaju iz ruku svećenika slavitelja.⁶⁸

Kad pričešćivanje završi, svećenik na oltaru ostatak posvećenog vina odmah u cijelosti sam ispije, a preostale posvećene hostije ili na oltaru blaguje ili pak pohrani na mjesto predviđeno za čuvanje euharistije.⁶⁹

Stara uredba nije imala odredbu prema kojoj „biskup blagoslivlje narod sebi svojstvenim obrascem čineći nad narodom tripud znak križa“. Ova *Uredba* donosi tu odredbu. (167)

Govoreći o koncelebraciji uz ono što donosi ranija uredba, novom se *Uredbom* nadodaje: „Svećeniku je ipak dopušteno slaviti euharistiju pojedinačno, ali ne u vrijeme kad je u crkvi ili oratoriju koncelebracija. Nije međutim dopušteno misnu žrtvu pojedinačno prinostiti na Četvrtak večere Gospodnje i u vazmenom bdjenju.“⁷⁰

Kad se slavi misa samo s jednim poslužiteljem, *Uredba* predviđa da se i služba riječi može obavljati na oltaru. U tom slučaju ulaznu antifonu govori ili služitelj ili sam slavitelj.⁷¹ Čitanja se u ovome slučaju mogu čitati s ambona ili sa stalka.⁷²

Ako je pak u prezbiteriju svetohranište s Presvetim Sakramentom, svećenik, đakon i drugi služitelji pokleknju kad dolaze pred oltar i kad od njega odlaze, ali ne i za vrijeme samoga misnoga slavlja. Inače, svi koji prolaze ispred Presvetog Sakramenta pokleknju, osim ako idu u procesiji. Poslužitelji koji nose procesijski križ ili svijeće umjesto poklona čine naklon glavom.⁷³

Prije i poslije kađenja svećenik se duboko nakloni pred osobom ili predmetom koji se kadi, osim kad se kadi oltar i prinosi za misnu žrtvu.

Trima zamasma kadionicom kadi se: Presveti Sakrament, relikvije svetog Križa, Gospodinova slika izložena za javno štovanje, prinosi za misnu žrtvu, oltarni križ, evanđelistar, vazmena svijeća, svećenik i narod.

68 Usp. *Isto*, br. 162.

69 Usp. *Isto*, br. 163.

70 Usp. *Isto*, br. 199.

71 Usp. *Isto*, br. 256.

72 Usp. *Isto*, br. 260.

73 Usp. *Isto*, br. 274.

Dvama zamasima kadionicom kade se relikvije i slike svetaca izložene za javno štovanje, i to samo na početku samoga slavlja nakon što se pokadi oltar.

Prije nego pokadi križ i oltar, svećenik kadi prinose trostrukim zamasima kadionice ili pak tako da nad prinosisima kadionicom napravi znak križa.⁷⁴

Vjernicima koji se žele pričestiti samo pod prilikama kruha neka se to omogući.⁷⁵

Ures Crkve neka teži više za njezinom plemenitom jednostavnošću negoli za raskoši. U odabiranju ukrasnih elemenata treba voditi računa o istinitosti stvari i nastojati oko toga da uresi pomažu odgoju vjernika i dostojanstvu svega svetog prostora.⁷⁶

Prikladno uređenje crkve i njezinih pripadnih dijelova, da bi se dobro odgovorilo potrebama našeg vremena, zahtijeva ne samo da se pazi na ono što se izravno odnosi na obavljanje svetih čina već da se osigura i ono što ide za odgovarajućom udobnošću vjernika, a što se obično predviđa na mjestima gdje se narod redovito okuplja.⁷⁷

Uputno je da u svakoj crkvi bude nepomičan oltar, koji jasnije i trajnije označava Krista Isusa, živi kamen. U drugim prostorima koji su namijenjeni za bogoslužje oltar može biti pomičan.⁷⁸

U novim crkvama koje se grade bolje je postaviti samo jedan oltar koji će u zajednici vjernika biti znak jednoga Krista i jedne euharistije Crkve.

U već sagrađenim pak crkvama gdje je postojeći oltar tako smješten da otežava sudjelovanje naroda te se zbog svoje umjetničke vrijednosti ne može premjestiti, izgradit će se drugi nepomični oltar koji će se umjetnički oblikovati i obredno posvetiti, te će se samo na njemu vršiti sveta slavlja. Kako se pozornost vjernika ne bi odvrćala od novog oltara, postojeći oltar neka se posebno ne urešava.⁷⁹

Kod urešavanja oltara neka se teži za umjerenošću.

74 Usp. *Isto*, br. 277.

75 Usp. *Isto*, br. 284.

76 Usp. *Isto*, br. 292.

77 Usp. *Isto*, br. 293.

78 Usp. *Isto*, br. 298.

79 Usp. *Isto*, br. 303.

U vrijeme došašća oltar neka bude urešen cvijećem, ali u mjeri koja odgovara duhu toga vremena, kako se ipak ne bi pretkazala potpuna radost Gospodinova rođenja. U vrijeme pak korizme zabranjuje se urešavanje oltara cvijećem, osim u nedjelju Laetare te na svetkovine i blagdane.

Cvjetni ures neka bude uvijek umjeren te neka se radije smjesti pored oltara nego na sam oltar.⁸⁰

Na oltaru može stajati samo ono što je potrebno za slavlje mise, to jest: evanđelistar do navještaja evanđelja; kalež s pliticom, piksida – ukoliko je potrebna, tjelesnik, ubrus, pokrivalo i misal od pripreve darova do čišćenja svetog posuđa.

Tehnička pomagala za bolju čujnost svećenikova glasa, ako su potrebna, neka se također postave na nenametljiv način.⁸¹

Križ, oltarni ili procesijski, treba imati lik raspetoga Krista. Korisno je da takav križ ostane u blizini oltara i izvan liturgijskih slavlja kako bi vjernicima prizivao u pamet spasonosnu muku Gospodnju.⁸²

Novost koju donosi *Uredba* kad govori o ambonu jest ta što dostojanstvo ambona iziskuje da na nj uzlazi samo služitelj riječi. Novi se ambon, prije nego se uvede u liturgijsku uporabu, treba blagosloviti prema obredu Rimskog obrednika.⁸³

Sjedištu svećenika slavitelja *Uredba* posvećuje ponešto veću pozornost nego prijašnja. Sjedište svećenika slavitelja treba označavati njegovu službu predsjedanja skupu i ravnanja molitvom. Stoga mu je najprikladnije mjesto na dnu prezbiterija prema narodu, osim ako to priječi raspored zgrade ili druge okolnosti, na primjer ako bi prevelika udaljenost otežavala komunikaciju između svećenika i okupljene zajednice, ili pak ako se svetojhranište nalazi na sredini iza oltara. Neka se izbjegava bilo kakav oblik prijestolja. Pristoji se da se sjedište, prije nego bude uvedeno u liturgijsku upotrebu, blagoslovi prema obredu Rimskog obrednika.

80 Usp. *Isto*, br. 305.

81 Usp. *Isto*, br. 306.

82 Usp. *Isto*, br. 308.

83 Usp. *Isto*, br. 309.

Isto tako, neka se u svetištu rasporede i sjedala za svećenike suslavitelje te za prezbitere koji će, odjeveni u korsku odjeću, slavljju biti nazočni, ali u njemu neće koncelebrirati.

Sjedalo za đakona neka se postavi u blizini sjedišta slavitelja. Sjedala za poslužitelje neka se postave tako da se jasno razlikuju od sjedala za kler ta da poslužitelji mogu s lakoćom obavljati povjerenu im službu.⁸⁴

Orgulje treba prije uvođenja u liturgijsku uporabu blagosloviti prema Obredniku.

U vrijeme došašća neka se orgulje i druga glazbala koriste u mjeri koja odgovara duhu toga vremena, kako se ipak ne bi pretkazala potpuna radost Gospodinova rođenja.

U vrijeme pak korizme sviranje orgulja i drugih glazbala dopušta se samo kao potpora pjevanju, osim nedjelje Laetare te na svetkovine i blagdane.⁸⁵

Svetohranište redovito neka bude samo jedno, nepomično, izrađeno od čvrste, nepovredive i neprozirne tvari te zaključano na način da se što je moguće više otkloni mogućnost obeščašćenja. Povrh toga, pristoji se svetohranište, prije nego bude određeno za bogoslužnu uporabu, blagosloviti prema Obredniku.⁸⁶

S obzirom na znak, prikladno je da na oltaru na kojemu se misi ne bude svetohranište. Priliči mu mjesto ili u prezbiteriju u obliku i na mjestu koje će najviše odgovarati, ne isključujući ni stari oltar, ili pak u nekoj kapeli, prikladnoj za osobno klanjanje i molitvu vjernika, koja je prostorno tijesno vezana s crkvom te vjernicima dobro vidljiva.⁸⁷

Prema drevnom običaju, pored svetohraništa neka trajno gori posebna svjetiljka na ulje ili od voska.⁸⁸

Neka se nipošto ne zaboravi obdržavati sve ono što o čuvanju presvete euharistije propisuju zakonske norme.⁸⁹

84 Usp. *Isto*, br. 310.

85 Usp. *Isto*, br. 313.

86 Usp. *Isto*, br. 314.

87 Usp. *Isto*, br. 315.

88 Usp. *Isto*, br. 316.

89 Usp. *Isto*, br. 317.

U govoru o svetim slikama *Uredba* donosi teološko obrazloženje čašćenja svetih ističući kako Crkva u zemaljskoj liturgiji predokusno sudjeluje u onoj nebeskoj, koja se slavi u svetom gradu Jeruzalemu, prema kojemu kao hodočasnica teži, gdje Krist sjedi Bogu zdesna te se, časteći spomen svetih, nada zadobiti neko mjesto u društvu s njima.

Kod ukrašavanja crkve slikama uz pobožnost cijele zajednice koju treba imati pred očima nadodaje se i ljepotu i dostojanstvo samih slika.⁹⁰

Slično se ističe i u pogledu oblikovanja bogoslužnih predmeta i tu naime treba pomno voditi brigu o uzvišenoj jednostavnosti koja se na najbolji način spaja s istinskom umjetnošću.⁹¹

U skladu s prosudbom konferencije biskupa i s odredbama odobrenim od Apostolske stolice, bogoslužno se posuđe može izrađivati i od drugih čvrstih i, prema općem shvaćanju svakog pojedinog kraja, plemenitih materijala, npr. od ebanovine ili drugog tvrdog drveta, ukoliko su ti materijali prikladni za liturgijsku uporabu. U tome slučaju prednost će uvijek imati stvari koje nisu lomljive i koje ne propadaju. To vrijedi za svo posuđe namijenjeno za hostije, kao što su plitica, piksida, kustodija, pokaznica i slično.

Ruho svećenika, đakona i poslužitelja laika prikladno je, prema Obredniku, blagosloviti prije uporabe.⁹²

U poglavlju Izbor mise i njezinih dijelova, kad je riječ o izboru čitanja, *Uredba* kaže: „Za nedjelje i svetkovine određena su tri čitanja, to jest: iz proroka, apostola i evanđelja, kojima se kršćanski narod, prema čudesnom Božjem naumu, odgaja za nastavljanje djela spasenja. Neka se ta čitanja strogo primjenjuju. U vazmeno vrijeme, prema predaji Crkve, umjesto čitanja iz Staroga zavjeta uzima se čitanje iz Djela apostolskih.

Za blagdane su naznačena dva čitanja. Ako se pak blagdan prema pravilima uzdiže na stupanj svetkovine, dodaje se treće čitanje, koje se preuzima iz zajedničkih slavlja.

90 Usp. *Isto*, br. 318.

91 Usp. *Isto*, br. 325.

92 Usp. *Isto*, br. 335.

Na spomendane svetaca, ako nemaju vlastitih čitanja, obično se čitaju čitanja određena za svagdan. U nekim se slučajevima predlažu pripadna čitanja koja osvjetljuju poseban vid duhovnoga života ili aktualnosti određenoga sveca. Korištenje tih čitanja nije obvezatno ako to ne nalaže istinski pastoralni razlog.⁹³

Ponekad se daje dulji i kraći oblik teksta istoga čitanja. U izabiranju između ta dva oblika valja se ravnati pastoralnim kriterijem. Tako je primjereno uzeti u obzir sposobnost vjernika za plodonosno slušanje duljega ili kraćega čitanja te njihovu sposobnost slušanja duljega teksta, koji valja protumačiti u homiliji.⁹⁴

Kada se pak dopušta mogućnost izbora između ovoga ili onoga već određenoga teksta ili teksta danog na volju, trebat će paziti na korist sudionika, radi li se naime o tekstu koji je jednostavniji ili prikladniji za okupljenu zajednicu ili o tekstu koji se ponavlja ili izostavlja, a koji se doznajuje nekom slavlju kao vlastit, a drugomu daje na volju, kad god to preporučuje pastoralna korist.

„To se može dogoditi ili kada se tekst mora čitati drugi put u međusobno blizim danima, npr. nedjeljom i sljedećega svagdana ili kad postoji bojazan da će koji tekst stvoriti određene teškoće u nekoj zajednici vjernika. Neka se ipak pripazi da se u odabiranju tekstova Svetog pisma njegovi dijelovi trajno ne isključe.“⁹⁵

Konferencije biskupa imaju mogućnost u posebnim okolnostima naznačiti neke prilagodbe glede čitanja, ali tako da se tekstovi odabiru iz propisno odobrena lekcionara.⁹⁶

Pod naslovom Prigodne mise i molitve te mise za pokojne, uz ponavljanje onoga što je već u prijašnjim uredbama bilo određeno, nova *Uredba* određuje: „Zavjetne mise o Gospodnjim otajstvima ili u čast BDM, anđela ili kojeg sveca ili svih svetaca mogu se slaviti za pobožnost vjernika na svagdane kroz godinu sve ako na taj isti dan pada neobvezatni spomendan. Ipak, ne mogu se slaviti, kao zavjetne, mise koje se odnose na otajstvo života Gospodinova ili BDM, osim

93 Usp. *Isto*, br. 357.

94 Usp. *Isto*, br. 360.

95 Usp. *Isto*, br. 361.

96 Usp. *Isto*, br. 362.

njezina Bezgrješnog začeca, budući da su ta slavlja vezana uz tijek liturgijske godine.⁹⁷

Na osobit se način preporučuje spomen BDM u subotu jer se posebno i prije svih svetaca u liturgiji Crkve štuje Majka Otkupiteljeva.⁹⁸

Glava IX. novost je u odnosu na prijašnju uredbu. Ona nosi naslov Prilagodbe koje spadaju na biskupe i njihove konferencije i odnose se na daljnje prilagodbe koje bi trebale pridonijeti da slavlje više odgovara odredbama i duhu svete liturgije.⁹⁹

Inkulturacija liturgije primjenjuje se samo ako to zahtijeva istinska i sigurna korist Crkve i ako novi oblici organski izrastaju iz starih oblika.¹⁰⁰

Rimski misal, premda u različitosti jezika i u određenoj raznolikosti običaja, mora biti sačuvan za budućnost kao sredstvo i predivan znak cjelovitosti i jedinstva rimskog obreda.¹⁰¹

Dokument Kongregacije za bogoštovlje i disciplinu sakramenata pod naslovom *Instrukcija Redemptionis sacramentum o nekim stvarima koje se trebaju održavati i izbjegavati u Presvetoj Euharistiji* izišao je na Blagdan navještenja Gospodnjeg 25. ožujka 2004. Sadrži 186 točaka podijeljenih na osam poglavlja, uz uvod i zaključak.¹⁰²

Cilj je instrukcije: obnoviti neke normativne elemente i ukazati na druge koji tumače i nadopunjuju one prethodne.¹⁰³ Instrukci-

97 Usp. *Isto*, br. 375.

98 Usp. *Isto*, br. 378.

99 Usp. *Isto*, br. 386.

100 Usp. *Isto*, br. 398.

101 Usp. *Isto*, br. 399.

102 Struktura je *Instrukcije* sljedeća:

Uvod [1-13]

I. Uređenje svete liturgije [14-18]

II. Sudjelovanje vjernika laika u euharistijskom slavlju [36-47]

III. Ispravno slavljenje euharistije [48-79]

IV. Sveta pričest [80-107]

V. Drugi aspekti koji se odnose na liturgiju [108-128]

VI. Čuvanje Presvetog i njegovo štovanje izvan mise [129-145]

VII. Izvanredne uloge vjernika laika [146-168]

VIII. Lijekovi [169-184]

Zaključak [185-186]

103 Kongregacija za bogoštovlje i disciplinu sakramenata *Redemptionis sacramentum*, br. 2

ja se zapravo želi osvrnuti na zloupotrebe u liturgiji¹⁰⁴ te postaviti norme kako bi se u liturgiji postigao sklad misli i riječi, vanjskih čina i raspoloženja duha.¹⁰⁵ Zloupotrebe potamnjuju ispravnu vjeru i nauk o ovom sakramentu.¹⁰⁶ Uzroke nastanku zloupotreba *Instrukcija* otkriva u pogrešnom poimanju slobode,¹⁰⁷ u nekim ekumenskim inicijativama¹⁰⁸ i u neznanju.¹⁰⁹

Potreba poštivanja liturgijskih normi proizlazi prvenstveno iz veličine otajstva euharistije i ne može biti prepuštena svojevolsnosti koja ne poštuje karakter svetosti i univerzalnosti. Proizvoljni čini zanemaruju pravo vjernika na liturgijski čin koji je, prema tradiciji i disciplini, izraz života Crkve. Oni rađaju doktrinarnu nesigurnost, perplesksnost i sablazan te oštre reakcije vjernika.¹¹⁰

Poziv na poštivanje normi temelji se i na pravu vjernika da imaju pravo liturgiju, da se ona slavi na cjelovit način u potpunom skladu s naukom učiteljstva Crkve te da se slavi tako da bude pravi sakrament jedinstva.¹¹¹

Sve se ovo povezuje sa zadaćom Crkve da bdije nad pravim i dostojnim slavljem ovoga velikog otajstva.

U brojevima 29-33 *Instrukcija* govori o svećenicima i njihovu položaju u liturgiji naglašavajući da su predstavnici biskupa kojega trebaju slušati u ljubavi i poštovanju.¹¹² Na njima je velika odgovornost jer predsjedaju *euharistiji in persona Christi* te su dužni osigurati svjedočanstvo i služenje zajedništvu prema prisutnoj zajednici, ali i prema općoj Crkvi. Sa žaljenjem se konstatira upravo na ovom mjestu, da su se od Koncila pojavile zloupotrebe zbog pogrešnog razumijevanja kreativnosti i prilagodbe, što je uzrokovalo patnje za mnoge.¹¹³ Prilično dramatično zvuči poziv da svećenici ne ispražnjuju duboko značenje vlastita otajstva, deformirajući liturgi-

104 Usp. *Isto*, br. 4.

105 Usp. *Isto*, br. 5.

106 Usp. *Isto*, br. 6.

107 Usp. *Isto*, br. 7.

108 Usp. *Isto*, br. 8.

109 Usp. *Isto*, br. 9.

110 Usp. *Isto*, br. 11.

111 Usp. *Isto*, br. 12.

112 Usp. *Isto*, br. 29.

113 Usp. *Isto*, br. 30.

jsko slavlje svojevoljnim promjenama, oduzimanjima ili dodavanjima.¹¹⁴ Dužnost je župnika, pod vlašću biskupa, poučavati vjernike i bdjeti da se ne događaju zloupotrebe.¹¹⁵ Svećenici su pozvani brinuti se za njegovanje liturgijske znanosti i umjetnosti.¹¹⁶

Instrukcija konstatira da se opće ili krsno svećeništvo naroda Božjega bitno razlikuje od ministerijalnoga svećeništva.¹¹⁷ To svećeništvo ne dopušta ulogu laika u misi svesti na puku prisutnost, čak pasivnu, nego treba biti pravo ostvarenje vjere i krsnoga dostojanstva.¹¹⁸

Aktivno sudjelovanje laika u misi treba biti sagledano putem žrtvenog, a ne samo gozbenog karaktera mise. Žrtveni karakter uzdiže misu iznad obične bratske gozbe.¹¹⁹

Aktivnost laika u misi omogućena je poklicima, odgovorima, psalmodijom, antifonama, pjesmama kao i činima, pokretima i tjelesnim stavovima, šutnjom i predviđenim dijelovima koji spadaju na vjernike. Širok je prostor slobode prilagođavanja bazirane na načelu da svako slavlje odgovori potrebama, sposobnostima, duhovnoj pripravi i naravi sudionika, prema utvrđenim liturgijskim propisima. Raznolikost se u misi može ostvarivati mogućnošću izbora pjesama, napjeva, molitava, biblijskih čitanja, propovijedi, sastavljanjem molitve vjernika, ponekad upućivanjem liturgijskih napomena i ukrašavanjem crkve. Sve ovo ima za cilj potaknuti unutarnje sudjelovanje.¹²⁰

Aktivno sudjelovanje ne znači da svatko treba činiti nešto više od predviđenih gesti i držanja tijela. Potrebno je ispraviti površne napomene i običaje i nanovo buditi obnovljeni osjećaj divljenja pred dubinom otajstva.¹²¹

114 Usp. *Isto*, br. 31.

115 Usp. *Isto*, br. 32.

116 Usp. *Isto*, br. 33.

117 Usp. *Isto*, br. 36.

118 Usp. *Isto*, br. 37.

119 Usp. *Isto*, br. 38.

120 Usp. *Isto*, br. 39.

121 Usp. *Isto*, br. 40.

Euharistija je dar koji radikalno nadilazi moć zajednice pa je za njezino ostvarenje nužno potreban zaređeni svećenik. Zato treba oprezno upotrebljavati izričaje poput «slavljenička zajednica».¹²²

S obzirom na zadaće laika u liturgiji, *Instrukcija* napominje kako neki laici mogu izvršavati neke uloge. Dobro je te uloge podijeliti na što više osoba.¹²³ Važno je da svi sudionici u liturgiji izvršavaju samo ono i sve ono što na njih spada.¹²⁴

Instrukcija osobitu pozornost posvećuje mogućim zloupotrebama koje dijeli u tri kategorije:

- **teški zločini** (graviora delicta): protive se svetosti euharistije i rezervirani su Kongregaciji za nauk vjere;
- **teški čini**: dovode u rizik valjanost i dostojanstvo euharistije i
- **ostale zloupotrebe**: sve druge nabrojene u ovoj *Instrukciji* i u pravu.¹²⁵

Među nove crkvene dokumente o liturgiji spada i motuproprio Benedikta XVI. iz 2007. *Summorum pontificium* kojim je omogućena upotreba misala Pija V.,¹²⁶ tj. slavljenje euharistije po obredu važećem do liturgijske reforme Drugog vatikanskog koncila. Ovo dopuštenje predstavlja svojevrsan presedan jer je važeće pravilo u Crkvi da se stare liturgijske knjige smiju upotrebljavati do izlaska novih odobrenih liturgijskih izdanja.

Svojevrsnu novost u liturgijskoj praksi donosi i pismo kardinala Francisca Arinze od 1. prosinca 2005. čelnicima Neokatekumenskoga puta, kojim im priopćava odluke Sv. Oca o slavlju euharistije prema kojemu se dopuštaju određena odstupanja od redovitog oblika i stalnih načela liturgijskoga slavlja.¹²⁷

122 Usp. *Isto*, br. 42.

123 Usp. *Isto*, br. 43.

124 Usp. *Isto*, br. 44.

125 Usp. *Isto*, br. 172-174.

126 Usp. BENEDIKT XVI., *Summorum pontificium*, čl. 2. Zadnje izdanje RM po pretkoncilskom obredu izišlo je 1962., a odobrio ga je papa Ivan XXIII.

127 Pismo je objavljeno u novinama *Il Giornale* i dostupno je na internetu.

Zaključak

Liturgijski dokumenti o kojima je ovdje riječ nastali su od 2002. do 2007. godine, što znači da su svi izdani u trećem tisućljeću kršćanstva, u razdoblju koje je obilježeno promjenom pontifikata dvojice papa, i to četrdesetak godina nakon liturgijske konstitucije Drugog vatikanskog sabora *Sacrosanctum concilium*. Ova činjenica daje nam pravo zaključiti da se liturgijska obnova profilirala i usmjerila te da se mogu identificirati njezini plodovi i njezini promašaji. Neki od ovih dokumenata eksplicitno o tome govore, a neki se implicitno na to referiraju. Uzevši uopćeno, u svim se ovim dokumentima, na određeni način, više pozornosti posvećuje stvarnim ili mogućim devijacijama u liturgiji, a posebno u euharistijskom slavlju, negoli plodovima liturgijske obnove.

Strepnja koja se osjeća u dokumentima izvire iz zauzetosti Crkve za čistoćom nauka i vjere, koja je određenim činima u opasnosti da bude zamagljena.

Opasnosti za čistoću vjere kriju se u pogrešnom poimanju koncilskih načela *'participatio actuosa'* laika u liturgiji, te pogrešnom shvaćanju kreativnosti i spontanosti u liturgijskome slavlju. Na isti način opasnost se pojavljuje u pretjeranom naglašavanju gozbene dimenzije euharistijskoga slavlja nauštrb njezine žrtvene dimenzije, što bi moglo dovesti do pretvaranja euharistije u najobičnije prijateljsko druženje lišeno otajstvenosti i sakralnosti. Zajednički napor ovih dokumenata usmjeren je na isticanje misterija, žrtvenosti i uzvišenosti euharistijskoga slavlja koji su u pretkoncilskom euharistijskome slavlju bili prilično kruto istaknuti u odnosu na gozbeni vid euharistije. Može li ponovno valoriziranje žrtvene dimenzije u euharistiji biti povodom zaključku da ovi dokumenti čine korak nazad u odnosu na ranije dokumente?

Ako se to i ne bi moglo reći na temelju OURM-a, Enciklike, Pobudnice pa čak ni Instrukcije, možda bi se to moglo reći s obzirom na motuproprio *Summorum pontificium* jer je to dokument kojim se izričito i izravno oživljava prevladana prošlost i neki to prosuđuju upravo na taj način. Međutim, s druge strane, postoji i stav Crkve o

načinu slavljenja euharistije u neokatekumenskim zajednicama kojima se, uz izvjesne prigovore, ipak dopuštaju pojedine posebnosti poput trenutka pružanja mira ili, uvjetno rečeno, dijaloške propovijedi.

Smatram da ova dva pristupa treba promatrati u smislu moguće različitosti i pluralnosti u crkvi, što je svakako u duhu i na tragu koncilskoga nastojanja.

Iako dokumenti najveću odgovornost za ispravno slavljenje euharistije traže od biskupa, ipak velik dio zalaganja očekuju od svećenika. Očito je da se ovo očekivanje temelji na svijesti kako su svećenici u najizravnijem kontaktu s vjerničkom bazom te da su time i u najizravnijoj prilici oblikovati svijest vjernika, pojedinaca i zajednice, s obzirom na euharistiju. Kako bi to mogli, nužno je da i sami budu formirani ne samo znanjem o euharistiji nego i življenjem s euharistijom.

Euharistija je izvor i vrhunac svega djelovanja Crkve. Ona je i središte i korijen svega života prezbitera, kaže papa. Mogli bismo nadodati: ona je stup naše opstojnosti.

PRILOG

Popis zloupotreba prema instrukciji *Redemptionis Sacramentum*

Teški zločini (*graviora delicta*) protive se svetosti euharistije i rezervirani su Kongregaciji za nauk vjere (br. 172):

- otimanje ili držanje u cilju svetogrđa ili bacanje svetih prilika
- pokušaj slavljenja mise ili simuliranje mise
- zabranjeno suslavlje euharistijske žrtve sa službenicima crkvenih zajednica koje nemaju apostolsko naslijeđe niti priznaju sakramentalno dostojanstvo svećeničkog ređenja
- posvećivanje u cilju svetogrđa samo jedne materije, bez druge u euharistijskom slavlju ili obiju izvan mise.

Teški čini dovode u rizik valjanost i dostojanstvo euharistije (br. 173):

- materija kruha (br. 48-49)
- materija vina (br. 50)
- nepropisane euharistijske molitve (br. 51)
- pojava kad euharistijsku molitvu ili njezine dijelove moli nesvećenik (br. 52)
- ispuštanje imena pape ili biskupa u euharistijskoj molitvi (br. 56)
- povezivanje sakramenta pokore i euharistije u jedno slavlje (br. 76)
- slavlje mise u kontekstu zajedničke večere (br. 77)
- unošenje u slavlje mise protivnih elemenata iz obreda drugih religija (br. 79)
- uskraćivanje sakramenata vjernicima koji nemaju zapreke (br. 91)
- davanje pričesti u opasnosti profanacije (br. 92)
- samopričešćivanje laika (br. 94)
- dijeljenje neposvećenih hostija kao pričesti za vrijeme mise (br. 96)

- pričest pod objema prilikama (br. 101 i 102)
- samoumakanje hostije (br. 104)
- nedolična manipulacija posvećenim prilikama (br. 106)
- slavljenje na svetom mjestu druge religije (br. 109)
- nepripuštanje misi svećenika (br. 111)
- ukidanje mise iz razloga euharistijskog posta (br. 115)
- upotreba nedoličnih posuda (br. 117)
- slavljenje mise bez liturgijskog ruha ili samo sa stolom (br. 126)
- čuvanje Presvetoga na mjestu opasnom za profanaciju (br. 131)
- nošenje Presvetoga kući ili na drugo mjesto, protivno normama prava (br. 132 i 133)
- ostavljanje izloženog Presvetoga bez pažnje – straže (br. 138)
- preuzimanje službe svećenika ili đakona ili oblačenje njihove liturgijske odjeće (br. 153)
- obavljanje svećeničke službe onih koji su svedeni na laički stalež (br. 168)
- odredbe cann.: 1364 – otpad od vjere; 1369 – javna hula, teška povreda čudoređa, nepravda i poticanje mržnje prema Crkvi; 1373 – poticanje neprijateljstva, mržnje ili neposluha prema Crkvi; 1376 – obeščašćenje svete stvari; 1380 – simonija; 1384 – nezakonito izvršavanje svete službe; 1385 – nezakonita dobit od misnog stipendija; 1386 – mito; 1398 – pobačaj.

Ostale su zloupotrebe sve druge nabrojene drugdje u ovoj *Instrukciji* i u pravu:

- Dok traje euharistijska molitva, ne smiju se moliti druge molitve ili pjesme, pa i instrumenti trebaju šutjeti, osim u poklicima (br. 53).
- Aktivnost puka ovdje se očituje u udruživanju sa svećenikom u vjeri i šutnji, intervencijama poput odgovora u dijalogu pred-slovlja, kantika *Svet*, poklika poslije posvete, usklika *amen* poslije doksologije i drugih poklika koje je odobrila konferencija biskupa i potvrdila Sv. Stolica (br. 54).

- Lomljenje hostije u trenutku konsekracije jest zloupotreba (br. 55).
- Zabranjuje se mijenjane liturgijskih tekstova (br. 59) kao i
- vremensko ili prostorno odvajanje službe riječi od euharistijske službe ili obavljanje raznih dijelova mise u različitim momentima pa i u istom danu (br. 60).
- Ne dopušta se zamjena biblijskih tekstova, osobito ne zamjene biblijskoga koji sadrži Božju riječ, nebiblijskim tekstom, što se događa osobito s pripjevnim psalmom (br. 62).
- Evanđelje smije čitati samo zaređeni službenik (br. 63).
- Homiliju koja je dio liturgije obično drži sam slavitelj ili svećenik suslavitelj kojemu on povjeri, ili đakon. Ponekad homiliju može držati biskup ili svećenik prisutan na misi iako ne može koncelebrirati (br. 64).
- Ovime se ukida svaki prijašnji propis koji je držanje homilije dopuštao nezaređenim vjernicima (br. 65). Zabrana se odnosi i na sjemeništince, pastoralne asistente i na bilo koje drugovrsne skupine, zajednice ili udruženja laika (br. 66).
- Homilija se mora usredotočiti na otajstvo spasenja, a ne na politiku ili profane stvari, ili se oslanjati na spoznaje koje proizlaze iz pseudoreligioznih pokreta kao na izvore (br. 67).
- Dijecezanski biskup dužan je pozorno bdjeti nad homilijom (br. 68).
- *Vjerujem* ili *Ispovijest vjere* čini se na način kako je propisano u liturgijskim knjigama (br. 69).
- Prikazni darovi ne moraju biti samo kruh i vino nego i novčani dar, ili drugi darovi za siromašne. Ovi darovi moraju biti znak onoga dara koji Bog očekuje od nas: srce raskajano i ljubav prema Bogu i bližnjemu. Darovi za siromašne smještaju se na zgodno mjesto, ali ne na oltarnu menzu. Poželjno je ipak ovakve darove prinostiti izvan misnog slavlja (br. 70).
- Pružanje mira treba se zadržati prije pričesti. Ova gesta nema konotaciju pomirenja niti opraštanja grijeha nego izražavanja mira, zajedništva i ljubavi prije primanja euharistije. Pomirenju među braćom služi pokajnički čin na početku mise (br. 71).

- Znak mira daje se samo onima koji stoje bliže. Svećenik pruža mir služiteljima, ostajući u prezbiteriju. "Nec fiat cantus quidam ad pacem comitandam sed sine mora procedatur ad '*Agnus Dei*'." *I neka ne bude neka pjesma koju treba svesti na pružanje mira nego neka se bez zaustavljanja prosljeđuje na "Jaganjče Božji" (72).*
- Lomljenje kruha pripada svećeniku, a nikako laiku i treba biti kratko (br. 73).
- Informacije i svjedočanstva kršćanskoga življenja općenito je bolje davati izvan mise. Zbog teškog razloga može se to činiti nakon popričesne molitve. Ipak te informacije i svjedočanstva ne smiju imati takav smisao da se mogu zamijeniti s propovijedi (br. 74).
- Ujedinjavanje euharistijskoga slavlja s nekim drugim obredom, osobito sakramenata, Crkva ponekad propisuje iz teoloških razloga. U drugim slučajevima Crkva to povezivanje ne dopušta (br. 75).
- Nije dopušteno povezivati misu s političkim ili svjetskim događajima. Treba se potpuno izbjeći slavljenje mise iz puke želje za pokazivanjem ili slavljenje u stilu drugih, osobito profanih, ceremonija (br. 78).
- Pokajnički čin na početku mise nema učinkovitost sakramenta pokore (br. 80). Bez sakramentalne ispovijedi ili zbog teškog razloga savršenog pokajanja, onaj tko je svjestan da je u smrtnom grijehu ne može slaviti misu niti pristupiti pričesti (br. 81).
- Zadaća pastira jest razborito ispravljati zloupotrebu pristupanja vjernika pričesti bez potrebnog rasuđivanja (br. 83) ili pristupanja nekatolika i nekršćana. Pastiri trebaju upozoravati na to (br. 84).
- Katolici mogu primati i podjeljivati sakramente samo katolicima, osim onih slučajeva koje predviđa *Kodeks kanonskog prava can. 844 § 4.* (br. 85).
- Vjernike je potrebno voditi prema praksi pristupanja sakramentu pokore izvan mise, u određeno vrijeme, kako bi se taj

- sakrament mogao odvijati smireno i bez sprječavanja sudjelovanja u misi (br. 86).
- Prije prve pričesti treba staviti sakrament pokore. Prvu pričest treba podijeliti svećenik, i to pod misom. Dob pristupa prvoj pričesti dob je upotrebe razuma (br. 87).
 - Dijeljenje pričesti spada na svećenika slavitelja, kojemu eventualno pomažu drugi svećenici ili đakoni (ili izvanredni služitelji) i misa se ne smije nastaviti prije završetka pričesti vjernika (br. 88).
 - Poželjno je da vjernici mogu primiti pričest hostijama posvećenim na toj misi (br. 89).
 - Pričest se prima klečeći ili stojeći, no svakako je potrebno prije primanja učiniti gestu poštovanja (br. 90).
 - Potrebno je zadržati upotrebu plitice (br. 93).
 - Vjernik laik može pristupiti pričesti drugi put u danu samo pod misom u kojoj sudjeluje (br. 95).
 - Svaki put kad slavi misu, svećenik se mora pričestiti i to na oltaru i u određenom trenutku, koncelebranti prije nego se priključe podjeljivanju pričesti. Svećenik neka nikad ne čeka kraj pričesti vjernika da bi se pričestio (br. 97).
 - Koncelebranti se trebaju pričestiti hostijama posvećenim na toj misi i pod objema prilikama (br. 98). Pod objema prilikama uvijek se mogu pričestiti svećenici koji ne mogu koncelebirati (br. 99).
 - U određenim slučajevima pod objema se prilikama mogu pričestiti i vjernici laici, no potrebno ih je u tome pravilno poučiti (br. 100).
 - Način na koji će primiti krv Kristovu predviđen je u misalu te ide od izravnog pijenja iz kaleža, preko cjevčice ili žličice do umakanja hostije u vino. Kad se čini na način umakanja, potrebno je paziti da hostije ne budu premale ili pretanke. U tom slučaju pričesnik prima pričest na jezik (br. 103).
 - Svećenici se trebaju pričestiti pod objema prilikama. Zbog znakovitosti dobro je da se pričeste iz jednoga glavnoga kaleža koji je najveći (br. 105).

- Tko baca posvećene prilike, ili ih odnosi i čuva zbog oskvrnuća, upada u ekskomunikaciju latae sententiae pridržane Svetoj Stolicu. Klerik se može kazniti i drugom kaznom, ne isključujući svođenje na laički stalež. Prilike krvi Kristove preostale nakon pričesti potrebno je odmah konzumirati (br. 107).
- Mjesto slavlja mise treba biti sveto ili, u nedostatku ovakva mjesta, treba izabrati dostojno (br. 108).
- Različite okolnosti koje se odnose na misu ponajprije se tiču učestalosti slavlja. S obzirom da se u euharistijskoj žrtvi neprekidno izvršava djelo otkupljenja, neka svećenici često, čak dnevno, slave svetu misu, ako i nema vjernika (br. 110).
- Svećenici mogu uvijek i svugdje misiti latinskim jezikom (br. 112). Kad netko od koncelebranta ne poznaje jezik, neka ne koncelebri nego asistira u koralnoj odjeći (br. 113).
- Normalno je da se na nedjeljnoj misi župe nađu i različite skupine, pokreti, udruge, male redovničke zajednice (br. 114).
- Neka se ne umnožavaju mise, a što se stipendija tiče, neka se poštuju odredbe (br. 116).
- Prije upotrebe posuđe treba blagosloviti (br. 118). Poslije pričesti svećenik na oltaru ili kod stolića purificira patenu ili pliticu iznad kaleža. Ako je prisutan đakon, onda on purificira posuđe. Dopušteno je purificirati posuđe i nakon mise. Purificirati smije i postavljeni akolit (br. 119). Pastiri su dužni voditi brigu o čistoći svetoga ruha. Potrebno je često ga prati. Dobro je vodu prvoga pranja, koje treba obaviti ručno, baciti u sakrament ili na određeno mjesto u zemlji (br. 120).
- Liturgijske boje imaju smisao u tome da izraze posebnost slavlja i osjećaj kršćanskoga života tijekom liturgijske godine. Različitost odjeće označava različitost uloga u liturgiji (br. 121). Alba se opasuje pojasom, ako to zahtijeva kraj. Kad ne pokriva odjeću, oko vrata potrebno je staviti amikt (br. 122). Misnica je vlastita svećeniku, osim kad je drukčije određeno. Odijeva se iznad albe i štrole. Neka se ne propušta stavljanje štrole i onda kad se oblači misnica (br. 123). Glavni celebrant treba uvijek oblačiti misnicu propisane boje, a koncelebranti

- ne moraju oblačiti misnicu. Dobro je da i oni obuku misnice u propisanoj boji dana ili bijele (br. 124). Đakonu je vlastita dalmatika i dobro je da ju ne propušta odjenuti (br. 125).
- Na dane velikih svečanosti liturgijsku boju dana može zamijeniti zlatna ili srebrna boja. Ovo ipak ne vrijedi za ljubičastu i crnu boju (br. 127). Poželjno je da svećenici na misi koncelebriraju. Ako to iz nekog razloga ne mogu, neka prisustvuju u koralnoj odjeći ili koti iznad talara. Ne dolikuje da svećenici na misi sudjeluju na vanjski način kao vjernici laici (br. 128).
 - Potrebno je promicati određene oblike adoracije, ne samo privatne nego i zajedničke (br. 129). Svetohranište treba biti u dijelu crkve posebnog dostojanstva, podignutom, dobro vidljivom i dostojno ukrašenom, mirnom, opremljenom klekalicama i klupama prikladnima za molitvu (br. 130).
 - Štovanje Presvetoga izvan mise usko je povezano sa slavljem euharistijske žrtve. Na pastire spada i osobnim primjerom ohrabrivati euharistijski kult, osobito izlaganje Presvetoga, kao i poklonstveno zastajanje pred Kristom prisutnim u euharistijskim česticama (br. 134). Vjernicima treba omogućiti pohod Presvetome tijekom dana, pa crkva treba biti otvorena barem koji sat u danu (br. 135). Ordinarij treba ohrabrivati euharistijsku adoraciju, kratku ili produženu, pa i kontinuiranu (br. 136). Nije isključena molitva krunice pred Presvetim jer je u naravi ove molitve promatranje otajstava života Krista Otkupitelja (br. 137).
 - Biskup se treba pobrinuti da vjernicima bude omogućen pohod Presvetome (br. 139). U gradovima će za to odrediti jednu crkvu za trajno klanjanje, ali nikako za vrijeme mise. Prikladno je da hostija koja se izlaže bude posvećena na misi koja neposredno prethodi izlaganju i koju se postavlja u pokaznicu na oltar poslije pričesti (br. 140). Biskup treba podržavati osnivanje bratovština klanjatelja (br. 141).
 - Na biskupa spada određivanje uputa o procesijama (br. 142). Procjena mogućnosti javnoga štovanja Presvetoga, osobito na Tijelovo, spada na biskupa (br. 143). Tamo gdje nije moguće

proći ulicama, neka se traže nove mogućnosti, npr. u svetištima, unutar crkvenoga vlasništva ili u javnim parkovima (br. 144). Euharistijski su kongresi od velike koristi. Treba ih, međutim, brižljivo pripremiti (br. 145).

- Svećenik je jedini koji može obavljati in persona Christi sakrament euharistije (br. 146). U nedostatku svetih služitelja vjernici laici mogu ih nadomjestiti u nekim liturgijskim službama, osobito u misijskim zemljama ili drugim područjima gdje nema svećenika (br. 147). U ovome imaju veliku važnost katehisti (br. 148) ili pastoralni asistenti. Pri tome treba paziti da ovi ne preuzmu ono što pripada službi svetih službenika (br. 149). Njihovo se djelovanje usmjerava na olakšavanje službe svećenika i đakona, buđenje zvanja i revnu pripremu vjernika laika za obavljanje različitih liturgijskih uloga prema mnogostrukosti karizmi (br. 150). Izvanredni služitelji mogu pomagati samo u pravoj potrebi (br. 151). Ni u ovom slučaju svećenici ne smiju zanemariti slavljenje mise za povjereni im narod, brigu za bolesnike, revnost krštavanja, prisustvovanja ženidbi, vođenje sprovoda (br. 152).
- Izvanredni djelitelj pričesti ne nadomješta svećenika u dijeljenju pričesti nego mu može pomoći, ponajprije postavljeni akolit ili drugi laik kojega biskup delegira *ad actum* ili *ad tempus* služeći se formulom blagoslova. Samo u nepredviđenim slučajevima svećenik smije dati dopuštenje *ad actum* (br. 155). Ova služba ima naziv *izvanredni služitelj (ili djelitelj) pričesti*, a ne *izvanredni služitelj euharistije* (br. 156). Kad ima dovoljan broj svećenika, ne mogu dijeliti pričest izvanredni služitelji (br. 157). Izvanredni djelitelj može obavljati ovu službu samo u nedostatku svećenika ili u slučaju velikoga broja pričesnika (br. 158) i ne može delegirati nikoga drugoga (br. 159). Biskupi su dužni ispitati sadašnju praksu i ispraviti ju (br. 160).
- Propovijed je rezervirana svećeniku ili đakonu. Vjernici laici mogu, prema odredbi prava, propovijedati u crkvi izvan mise. Dopuštenje *ad actum* daje biskup (br. 161).

- U slučaju kad nema svećenika, za nedjeljnu misu treba pozvati drugoga svećenika ili da vjernici idu na misu u crkvu koja im je blizu (br. 162).
- Svećenik ne smije odbiti slavljenje mise za narod (br. 163).
- Ako nije moguće slaviti misu, biskup će se pobrinuti da nedjeljom bude određeno slavlje za zajednicu. Ovakva su slavlja izvanredna i ne mogu biti redovita (br. 164).
- Treba izbjeći poistovjećivanje ovakvoga slavlja s euharistijskim slavljem. U ovom slučaju poželjno je da različite dijelove obavlja više vjernika (br. 165).
- Biskup neće dopustiti da se ovakva slavlja, pogotovo ako se u njima dijeli i pričest, slave običnim danima i nikako tamo gdje se može slaviti misa nedjelju prije ili nedjelju poslije (br. 166).
- Misu ne mogu zamijeniti ni ekumenska slavlja niti prisustvovanje liturgijskim obredima kršćana nekatolika (br. 167).

**THE PRIEST AND THE EUCHARIST ACCORDING TO
THE RECENT DOCUMENTS OF THE CHURCH
THE PRIEST AND THE EUCHARIST**

Summary

From 2002. to 2007. seven documents were published concerning the theme of liturgy. Some of these documents addressed the whole Church, while others were meant only for particular groups in the Church. Both are reflecting the official position of the Church and as such are normative in recognizing the meaning of the liturgy in the Church and the relationship of the Church towards liturgy. From these documents we learn about the care of the Church regarding the fidelity towards tradition, the transmission of the authentic apostolic tradition, and the dignity and aesthetics of the liturgical celebrations. During this year, proclaimed the year of the priest, from these document we read in a special way about the relationship between the priest and the liturgy in different aspects, as well as in particular parts of the liturgical celebration and circumstances that accompany it. By a comparison with earlier post-council documents, we can delineate a line of development of the liturgical reflection after the 2nd Vatican council.

Key words: *active participatio (participatio actuosa), creativity, spontaneity, misusages, sacrificial aspect, the aspect of the banquet, differences, plurality, relationship, education.*